posted by Willant on 3. jún 2013 - 23:23
05.05.2017 - posledná úprava článku.

Pamätné tabule ľadovej povodne z roku 1838 v meste Ostrihom a Štúrovo **[1]**

História spúšte ľadovej povodne poznáme najmä z udalostí v Budapešti. Barón Miklós Wesselényi a gróf Széchenyi István v svojich pamätiach opísali udalosti takmer z minúty na minútu. Ako nastalo nakopenie ľadu, ako sa pretrhli hrádze, ako zaliala voda ulice. Preto sa často stáva, že túto povodeň nazývame Budapeštianska. Táto povodeň ale narobila škody po celej dĺžke Dunaja, od Nyergesújfalu až po Moháč. Medzi prvými zatopenými mestami bolo aj mesto Ostrihom. Ako pamätné memento ostali po celom meste v kameni zamrznuté ruky na mramorových tabuliach, ktoré ukazujú dátum a hladinu vody pri tejto udalosti. Vydajme sa spolu vypátrať, aký bol v tom čase skutočný stav Dunaja v tomto kráľovskom meste.

József Helischer v obsiahlom diele s názvom " ***krátka správa o povodni v roku 1838, o jej následkoch, o pomoci postihnutým a rozdeľovaní pomoci*** " píše o marcovej povodni nasledovné...

Tu prišla zima 11. novembra 1837, ešte pred tým ako zamrzla zem. Prišla skoro so snežením. Celú zimu veľmi často a husto snežilo. V meste máme preto snehu za dve stopy a viac, pomaly sa nám topí ale nie neprestajne. Zem nemáme zmrznutú a vodu zo snehu pomaly pije. Dunaj u nás s malou vodou 21. decembra 1837 vytvoril tenkú škrupinku ľadu, spodnejšie, pri Visegráde [2] *toto nastalo o dva dni skôr so spodným vetrom (južným) a hustým snežením. Na začiatku marca 1838 sa oteplilo, hladina Dunaja začala 5. marca tak stúpať, že 5. marca už nižšie položené ulice zaliala voda. Na druhý deň 6. marca tu voda pohla ľady, ale poniže toku, od Drávy* [3] *až po Budapešť* [4] *ľady všetko zastavili. Z hora tečúci ľad sa zasekol vo Visegrádskej úžine* [5] *a tie tak znásobili vodou odplavené*

drevá a slama z polí, že všetko toto sa zanieslo ľadom slamou a drevom až po sútok Hrona a Dunaja [6]. *Toto sa dialo do 13. marca a presiahlo všetky povodne, čo si kto pamätá. Presiahla aj povodeň z roku 1809, o päť stôp a zaliala celé mesto.*

***Stopa** je historická jednotka dĺžky, predstavujúca dĺžku ľudského chodidla. V závislosti od prameňov sa pohybuje od 25 – 34 cm*

Károly Némethy spomína pri príležitosti stého výročia v publikácii "*Pešť - Budínska povodeň v roku 1838*", že 6. marca bol Dunaj bez ľadu. O dva dni na to sa pretrhli ľady pri Bratislave a zasekli sa pri Komárne a Nyergesújfalu. [7] Týmto sa zatopila Tátska a Dorogská cesta. [8] (***na mape cesta s číslom 111 a 11***). Toto ale netrvalo dlho. Hory ľadu sa prehnali popri Ostrihome a zasekli sa pri obci Dömös [9]. Hladina vody začala hrozivo stúpať, tlak vody tu ešte posunul ľady o kúsok nižšie ku Kisoroszi [10]. Tu začína deliť Dunaj Szentendrejský [11] ostrov, obe ramená boli v tom čase už zamrznuté, hory ľadu, dreva, slamy a nánosov povodne takmer úplne zastavili tok vody.

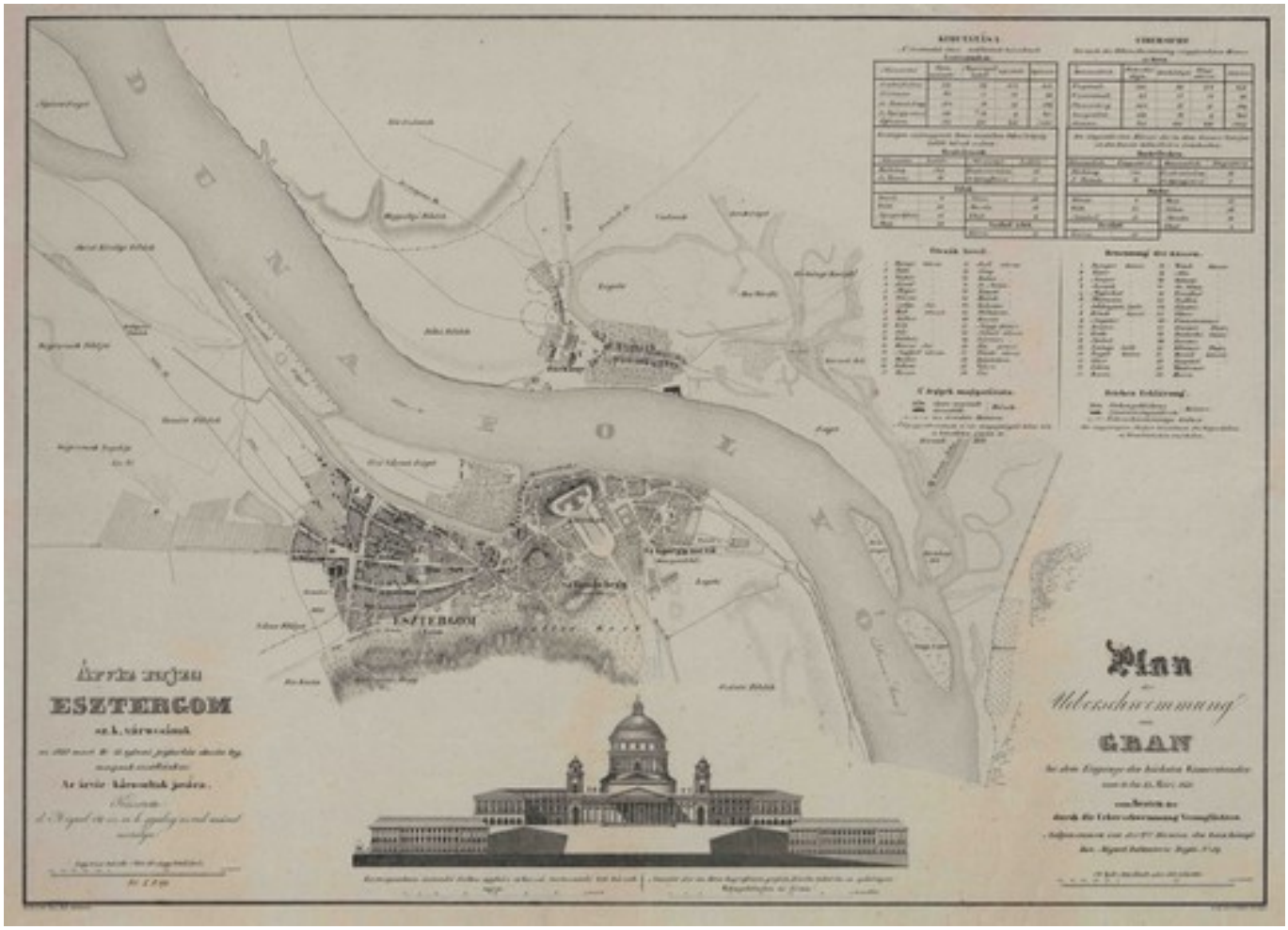

[12]

Medzi 8. až 13. marcom nad touto ľadovou zátarasou voda neustále stúpala. Ak si predstavíme priemerný prítok 2000 až 3000 kubíkov vody za sekundu, pochopíme ako mohla voda po dĺžke 40 kilometrov hore prúdom všetko zničiť, čo jej stálo v ceste. Povodeň zaregistrovali ešte aj o 100 km vyššie položenom meste Gönyű [13]. 13. marca sa táto ľadová hrádza od tlaku vody pretrhla a ničila všetko čo jej stálo v ceste. Najviac to boli obce na Szentendrejskom ostrove, ale poškodila aj také veľké mestá ako Vác [14] a Szentendre [15].

Ostrihom bolo v tom čase ešte slobodné kráľovské mesto, s vlastnou administratívnou oblasťou. Patrili k nemu štyri administratívne oblasti [16]. Na severe Szenttamás (vrch svätého Tomáša. Biskupské Víziváros, severne od hradného návršia Szentgyörgymező a samotné slobodné kráľovské mesto. Najväčšie škody utrpelo mesto. Z 853 domov bolo 630 zničených (74%) a ďalších 89 silne poškodených. (10,4%). Vyššie položené miesta neutrpeli značné škody. Škody dosiahli podľa

Némethyho 656 508 forintov, podľa iných odhadov to bolo až 1,6 milión forintov.

Ľadová povodeň začína od 11:14 min...

Súcit a ochotu pomôcť prejavila v tom čase celá Európa. Dary prichádzali od Ruska až po Holandsko. Zo Sedmohradska [17] aj Lombardska [18]. Pozbieralo sa takmer 1,2 milióna forintov. Po najväčšej pomoci kráľovskej rodiny ako druhý pomohli Čechy. Knieža Metternich počas dobročinnej akcie vyzbieral 74000 Forintov pre poškodených. Pomáhal Ruský cár, Saský kráľ, občania Amsterdamu aj Francúzky nevoľníci. Koordinačné centrum pomoci bolo zriadené v dnešnej budove Dunajského múzea [19]. Odtiaľto bolo riadené rozdeľovanie pomoci, zásobovanie potravinami a odpratávanie sutín.

Po poklese hladiny umiestnili na opravené domy pamätné tabule, neslúžia len ako pamiatka ale dávajú cenné informácie pre architektov aj občanov v prípade realizácie protipovodňových stavebných opatrení. Ich počet rokmi klesol. Niektoré boli zbúrané aj s domami, iné zmizli počas zatepľovaní fasád. Do roku 2012 ich ostalo 16. Prvé dve tabule nie sú voľne viditeľné. Fotky tabúľ zostavil môj ostrihomský priateľ a môžete ich nájsť aj tu... (Villy na wikipédii [20]) **Pre lepšiu predstavu si pozrite online odkaz** [21] **kde je takáto pamätná tabuľa v našom meste. Po zatvorení fotografie sa vám zobrazí mapa a budete vidieť ako ďaleko je označená budova od brehu Dunaja. Tu bola voda vo výške asi 180 cm od terajšieho chodníka.**

[22]

Bottyán / *1838: Barát* / utca 10. / Františkánska jedáleň

[23]

Rákóczi / *Kis Piac* / téri (10.?) uzavretý vchod domu

Ostatných 14 tabúľ je na verejnom priestranstve. Najviac ich nájdete v dnešnej ulici Ferenca Deáka, túto ulicu volali ešte v roku 1838 Németh utca. Dávnejšie boli možno viac pravidelne rozdelené v meste. Ich dnešné umiestnenie aj s tou Štúrovskou nájdete na [tejto online mape.](#) [24]

[25]

Széchenyi / *Nagy Piac* / tér 25. 118 cm

[26]

Štúrovo, Hlavná 57. Výška 180 cm

[27]

Széchenyi / *Nagy Piac* / tér 10. 159 cm

[28]

Széchenyi / *Nagy piac* / tér 1. Západná strana mestskej radnice 156 cm

[29]

Bottyán / *Barát* / utca 3. Bývalé župné sídlo. 92 cm

[30]

Deák Ferenc / *Német* / utca 16. 222 cm

[31]

Deák Ferenc / *Német* / utca 34. 230 cm

[32]

Pór Antal / Rybý trh / Öregtemplom. 214 cm

[33]

Deák Ferenc / *Német* / utca 59. 230 cm

[34]

Jókai / *Öreg* / utca 58. 212 cm

[35]

Rudnay / Szent Anna / tér 26. 155 cm

[36]

Mikszáth / *Szent Anna* / utca 7. 133 cm

[37]

Mikszáth / *Szent Anna* / utca 16. 148 cm

[38]

Kossuth Lajos / *Budai* / utca 58. 135 cm

[39]

Terézia utca 2. v stene kaplnky (Szegényház) 61 cm

Je prekvapujúce, že sú medzi nimi len dve rovnaké. Týmto môžeme vylúčiť inštituovanú direktívu povinne rozmiestniť tieto označenia. Je viac pravdepodobné že tabule umiestnili obyvatelia domov počas rekonštrukčných prác. Môžeme predpokladať prítomnosť odborníka inžiniera. tabule sú umiestnené takmer v rovnakej výške na rôznych miestach. Tu prichádzame k zásadnej otázke. V akej absolútnej výške sa nachádzajú?

Určenie absolútnej výšky ostrihomských povodňových tabúľ.

V Budapešti nebol problém zistiť na akej maximálnej hladine vrcholil Dunaj tam už v tom čase bola hladina škálovaná štandardným meraním. Stačilo k nultému bodu pridať meranú hladinu mali sme presný výsledok. V Ostrihome v tom čase ešte nebolo presné meranie hladiny. Môžeme vychádzať len z týchto tabúľ. Najpresnejším meraním by sa zdalo civilné GPS. Tu ale nastáva odchýlka 40 cm až jeden meter. Druhým spôsobom je nájsť presnú mapu s označením nadmorskej výšky v blízkosti niektorej tabule. Takúto sme našli. Na námestí Széchenyi bolo označenie nadmorskej výšky 108,4 metra na mape EOTR 10.000. Tento údaj sa neskôr preukázal ako použiteľný s kótovaním nadmorskej výšky (107,5 108,75 a 110 metrov) Ďalším spôsobom by bolo geodetické meranie. Nádej nám dával komentár [40] pri článku na webe szeretgom.hu [41] kde sa píše o meraní ktoré robili geodeti vo svojom voľnom čase. Po troche pátrania sa mi podarilo telefonicky kontaktovať autora komentára, ale na presné merania s pred 15-20 rokov si už nepamätal. Bol si ale istý, že odchýlka jednotlivých tabúľ nepresahuje +/- 10 centimetrov. To znamená, že tabule sú na svojich pôvodných miestach a poskytujú reálne údaje hladiny vody. Posledná možnosť by bola nájsť mapu s presnými údajmi hladiny vody z roku 1838. Mal som šťastie a našiel som jednu.

[42]

Ostrihomská hladina vody podľa De Miguela v roku 1838

Mapu vytvorila 39. kráľovská pešia rota. De Miguel označil výšku vody a poškodené domy. Poškodené domy sú označené čiernou farbou. Išlo o domy chudobnejších obyvateľov postavené z hliny. Poškodeniu domov pomohlo aj zachraňovanie vecí umiestnením na povalu. Zaťaženú strechu neuniesli rozmočené hlinené steny. Hladinu vody vidíme na mape vo viedenských stopách (31,6 cm) alebo v palcoch (2,63 cm) pre názornosť som ich prepočítal na centimetre.

[43]

Hladina vody prepočítaná na cm a premietnutá na dnešnú mapu mesta.

Najdôležitejší údaj máme. Maximálnu hladinu vody z roku 1838 zakreslili prerušovanou čiarou. Len niekoľko málo domov sa nachádzalo mimo túto oblasť. Boli to domy na úpätí kopca svätého Tomáša a cintorín a vinice. Obyvatelia sa snažili uchýliť dočasne mimo túto zónu, najčastejšie k príbuzným. Najlepší obraz o vážnosti stavu získame ak si premietneme ľadovú vodu na dobovú mapu Ostrihomu. Veľkou pomocou mám budú údaje z mapy povodne De Miguela. Toto sú ale len relatívne údaje. Zmenil sa terén. Oblasť železničnej stanice bola navýšená aby ju podobná udalosť už nezastihla. Zmenili sa výšky ulíc aj chodníkov. Ak chceme zistiť absolútnu výšku presne pomôže nám v tom už spomínaná mapa EOTR 10.000 a Széchenyiho námestie s označením nadmorskej výšky 108,4 m.

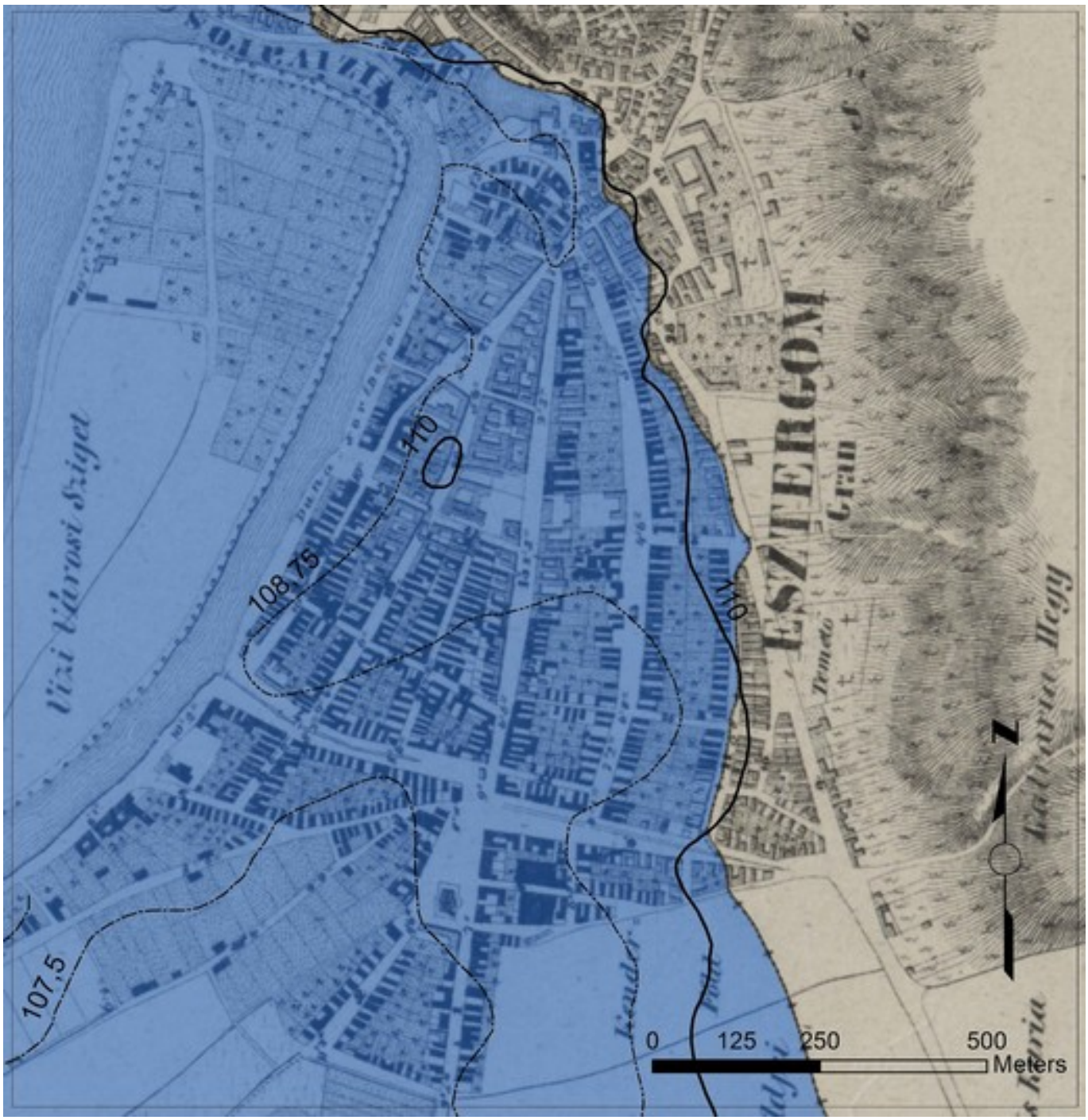

[44]

Povodeň v pomere s dnešnou nadmorskou výškou.

De Miguelom zakreslená hladina sa takmer presne kryje podľa mapy EOTR 10.000 s kótou nadmorskej výšky 110 metrov. Odchýlky sú možné vďaka 174 ročným úpravám terénu v meste. Napriek tomu s istou môžeme prehlásiť, že povodeň v roku 1838 vrcholila na 110 metroch 13. marca 1838. Ako kontrolu som použil údaj z druhej mapy. Tu je výška Széchenyiho námestia uvedená ako 108,4 m. Ak pripočítame dve povodňové tabule, jednu, čo je na dome Széchenyiho 10 a druhú, čo sa nachádza na západnej arkáde mestskej radnice, sú to údaje 152 a 159 cm. Pri sčítaní nám vychádza 110 metrov. Je dôležité vedieť, že tu De Miguel zapísal o 50 cm menšiu hladinu. dôvody sú mi dodnes neznáme. Pre ďalšie spresnenie by sme už potrebovali geodetické merania. Stanoviť presnosť a rozsah odchýlky jednotlivých tabúľ.

[45]

Stúpanie a klesanie hladiny Dunaja medzi 8. až 13. marcom 1838

Ak porovnáme mapu De Miguela a tvrdenie Helischera "*Toto sa dialo do 13. marca a presiahlo všetky povodne čo si kto pamätá. Presiahla aj povodeň z roku 1809, o päť stôp a zaliala celé mesto.*" Odčítame od povodne v roku 1838, 5 stôp a dostaneme hladinu vody v roku 1809. -(5*31,6)= **108,42 metrov nad baltickým morom.**

Ak má niekto informácie o existujúcej alebo zaniknutej tabuli o povodni z roku 1838, mape alebo hocakom údaji o tejto udalosti, prosím napíšte nám aby sme spolu zachránili kúsok našej histórie.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Mapa De Miguela - Országos Széchenyi Könvtár Térképtára, evidenčné číslo: TR_7101

- Némethy Károly: A pest-budai árvíz 1838-ban
- Helischer József: Tudósítások... http://www.hidlap.hu/news/view/jeg-es-viz-nagy-erovel-rontott-a-varosra/ [46]
- http://hu.wikipedia.org/wiki/1838-as_esztergomi_%C3%A1rv%C3%ADz [20]
- http://www.szeretgom.hu/content/70158-az-1838-as-arviz-es-emlektablai [41]
- Az 1838-as jeges árvíz emléktáblái Budapesten [47]

Zdroj článku: http://dunaiszigetek.blogspot.sk/ [48]

Preklad: Willant Zoltán

Kategórie článkov: História [49]

Adresa zdroja (modified on 05.05.2017 - 17:21):http://osud.sturovo.com/drupal/03-06-2013/353/historia/pamatne-tabule-ladovej-povodne-z-roku-1838-v-meste-ostrihom-sturovo

Odkazy
[1] http://osud.sturovo.com/drupal/03-06-2013/353/historia/pamatne-tabule-ladovej-povodne-z-roku-1838-v-meste-ostrihom-sturovo [2] http://goo.gl/maps/Y77t7 [3] http://goo.gl/maps/QyFk0 [4] http://goo.gl/maps/vj47T [5] http://goo.gl/maps/cAEA1 [6] http://goo.gl/maps/SDr0f [7] http://goo.gl/maps/4hVzL [8] http://goo.gl/maps/dnIdC [9] http://goo.gl/maps/j9iq4 [10] http://goo.gl/maps/virPi [11] http://goo.gl/maps/92sp5 [12] http://2.bp.blogspot.com/-P6HwrTan4-c/UFlWSgiAYYI/AAAAAAAAFmE/NpXrjjuECs4/s1600/Esztergom_arviz_1838_deMiguel.jpg [13] http://goo.gl/maps/mglZ6 [14] http://goo.gl/maps/lWcAf [15] http://goo.gl/maps/vEVHx [16] http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cc/Esztergom-19th_c.jpg/377px-Esztergom-19th_c.jpg [17] http://sk.wikipedia.org/wiki/Sedmohradsko [18] http://sk.wikipedia.org/wiki/Lombardsko [19] http://goo.gl/maps/PJ8oH [20] http://hu.wikipedia.org/wiki/1838-as_esztergomi_%C3%A1rv%C3%ADz [21] http://goo.gl/maps/6pwcz [22] http://1.bp.blogspot.com/-_2rawY-TCvk/UET0arYcHPI/AAAAAAAAAMw/DGgTG-jSBrQ/s1600/1838_ferences_ebedlo.jpg [23] http://4.bp.blogspot.com/-UbzBAVV2l_E/UET0pCwTfpI/AAAAAAAAANg/APWAhfpBVlA/s1600/1838_rakoczi.jpg [24] http://goo.gl/maps/yOQ0J [25] http://2.bp.blogspot.com/-TgswJyRvogw/UET0vCCu4sI/AAAAAAAAANs/IRVj8CWnOXw/s1600/1838_szechenyiter.JPG [26] http://osud.sturovo.com/drupal/sites/default/files/1838duna/Jeges%20arviz%201838-as%20tablaja%20parkany_1.jpg [27] http://1.bp.blogspot.com/-WaF-ZMHPCT0/UET0QmSm_jI/AAAAAAAAAMY/J0Y7wdxxLLM/s1600/1838_Szechenyi10.jpg [28] http://3.bp.blogspot.com/-H_VpFgjiX9o/UET6KIOQNeI/AAAAAAAAAOs/h_a8UIQVF_c/s1600/1838_varoshaza_2.jpg [29] http://3.bp.blogspot.com/-T7Q8dNd4IYE/UET014o1c8I/AAAAAAAAAN8/tNHnW_nfR3c/s1600/1838_varmegyehaza.jpg [30] http://3.bp.blogspot.com/-D0lk8F4f7cc/UET0TDzSrNI/AAAAAAAAAMg/HhZbG2UsMEA/s1600/1838_deak16.jpg [31] http://1.bp.blogspot.com/-cGSUTtZLE1k/UET3x6kVIZI/AAAAAAAAAOU/EaEW9E38RsM/s1600/1838_deak34.jpg [32] http://2.bp.blogspot.com/-KzraBfhdR40/UET0nPoM5BI/AAAAAAAAANY/btleG7cHEL4/s1600/1838_oregtemplom.jpg [33] http://2.bp.blogspot.com/-iEWue6_hYWU/UET0Y-eh7nI/AAAAAAAAAMo/o116u3vivWE/s1600/1838_deak59.jpg [34] http://3.bp.blogspot.com/-_6sGsVx6QJM/UET0b_YwxHI/AAAAAAAAAM4/PMox98eQG4M/s1600/1838_jokai58.jpg [35] http://2.bp.blogspot.com/-qtzDW2TwiZQ/UET6heDxIhI/AAAAAAAAAO0/IlBHKffk82g/s1600/1838_rudnay_2.jpg [36] http://3.bp.blogspot.com/-AZt8HQpFOBs/UET0kc_DDrI/AAAAAAAAANQ/sDYuFeACUac/s1600/1838_mikszath7.jpg [37] http://4.bp.blogspot.com/-4sZQUiTVdNY/UET0h8dXJkI/AAAAAAAAANI/-wAlKt298sY/s1600/1838_mikszath16.jpg [38] http://3.bp.blogspot.com/-OfxbNKn-lzw/UET0eckqoEI/AAAAAAAAANA/ZLm5oBGGwMA/s1600/1838_kossuth58.jpg [39] http://4.bp.blogspot.com/-bqn4VdyRsdc/UET0yUpTdhI/AAAAAAAAAN0/itPwSkFkwPE/s1600/1838_terezia_kapolna.jpg [40] http://www.szeretgom.hu/person/1147?comment=531484 [41] http://www.szeretgom.hu/content/70158-az-1838-as-arviz-es-emlektablai [42] http://4.bp.blogspot.com/-14q1gBHSriM/UFt9OgIJ8mI/AAAAAAAAFoE/XA1ljZiRrek/s1600/Vizivaros_1838.jpg [43] http://4.bp.blogspot.com/-n2ovlpoxfDg/UF9TOFFLovI/AAAAAAAAFqA/M6uNQzFMV7s/s1600/Esztergom_arvizmagassag_2.jpg [44] http://1.bp.blogspot.com/-4F9LHXydTyk/UFt9M_7GPcI/AAAAAAAAFn8/xkf2VD99oHE/s1600/Esztergom_szintvonal.jpg [45] http://4.bp.blogspot.com/-QAbgiTRmMU0/UF4tEOWqd7I/AAAAAAAAFpE/cRDXeWCWmNk/s1600/Esztergom_kiontes400.gif [46] http://www.hidlap.hu/news/view/jeg-es-viz-nagy-erovel-rontott-a-varosra/ [47] http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2011/03/az-1838-as-jeges-arviz-emlektablai.html [48] http://dunaiszigetek.blogspot.sk/2012/09/az-1838-as-jeges-arviz-emlektablai.html [49] http://osud.sturovo.com/drupal/kategorie-clankov/historia